

Перило І.І.

студентка,

Ужгородський національний університет

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКУ ПОХІДНИХ ФІНАНСОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ В УКРАЇНІ

Ринок похідних цінних паперів в Україні має суттєві відмінності від аналогічних ринків у країнах з розвинутою фінансовою системою. Ці відмінності стосуються і кількісної, і якісної сторін. З кількісної сторони обсяг ринку похідних цінних паперів в Україні значно менше, ніж за кордоном. В Україні торгівля деривативами заснована ще в 1995 році, проте й досі перебуває на початковому етапі розвитку: обсяги торгівлі деривативами незначні, а спектр цих інструментів – вкрай обмежений [1].

Однією з основних причин цього є відсутність чіткого і системного законодавчого поля в цій сфері: відсутність базового закону має наслідком лише фрагментарне регулювання питань здійснення операцій з деривативами в окремих нормативно-правових актах. Тобто під одними й тими ж назвами фактично фігурують різні, часто абсолютно не схожі один на одного фінансові інструменти [1]. Згідно з визначенням Національного Банку України, похідні фінансові інструменти – фінансові контракти або фінансові інструменти, що походять із (базуються на) інших фінансових інструментів(ах), які називають базовими інструментами. Основою такого фінансового інструменту (контракту) можуть бути активи (наприклад, товари, акції, житлові застави, нерухоме майно, облігації, позики), індекси (на відсоткові ставки, валютні курси, фондові індекси, індекси споживчих цін) або інші умови. Кредитні деривативи походять від позик, облігацій чи інших форм кредитування [4].

Найважливішою характеристикою деривативу є, так званий, базисний актив, тобто матеріальний або віртуальний об'єкт, з приводу якого укладається строковий контракт. В світовій практиці використовуються різні базисні активи, від біржових товарів до економічних або погодних умов (наприклад, у США найбільше поширення отримали процентні деривативи, їх частка в загальній вартості похідних паперів на початок 2009 р. становила 72,4 %). Всього ж можна нарахувати не менше восьми різних видів базисних активів похідних цінних паперів [3].

Першою суттєвою особливістю українських деривативів є відміна від зарубіжних деривативів за базисним активом. В Україні існують численні обмеження кількості базисних активів. Наше законодавство дозволяє лише три види базових активів: цінні папери, товари або кошти, відповідно виділяється три вигляду деривативів: фондові, товарні та валютні. Однак слід зазначити, що в нормативних актах згадуються й інші активи, такі, наприклад, як «характеристики» названих базисних активів, які також можуть бути базисними активами, але тільки за певних умов. Курсові індекси (показники) можуть бути базовим активом опціонів або ф'ючерсів тільки в разі надання цим індексам (показникам) офіційного статусу у відповідність з нормативними актами Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку і тільки на умовах регулярної публікації таких курсових індексів (показників) у періодичних виданнях України протягом року.

Другою важливою особливістю деривативів, дозволених до випуску в Україні, є обмеження щодо емітентів. Це стосується всіх видів деривативів. Так, емітентами опціонів можуть бути тільки юридичні особи – торговці цінними паперами, які є членами фондових бірж чи торгово-інформаційних систем (ТІС), повинні відповідати обов'язковим нормативам достатності власних коштів та іншим показникам. Існують також обмеження на випуск варантів, вони можуть бути емітовані лише публічними акціонерними товариствами. Емітентом ф'ючерсів можуть бути тільки створена фондовою (товарною)

біржею або ТІС клиринго-розрахункова палата або розрахунково-кліринговий банк, з якими біржа (ТІС) уклали відповідний договір.

Третьою особливістю деривативів в Україні є наявність обмежень щодо місця торгівлі цими цінними паперами. Відомо, що в зарубіжних країнах деривативи можуть бути як виключно позабіржовим товаром (наприклад, форвардні контракти), або торгуватися, як на біржовому, так і на позабіржовому ринках. Незважаючи на те, що біржова торгівля деривативами забезпечує більші гарантії її учасникам, у вартісному вираженні переважають позабіржові деривативи. В Україні торгівля ф'ючерсами та опціонами може вестися тільки на біржах чи у ТІС, тобто деривативи цих типів є виключно біржовими товарами [1].

Наступна особливість деривативів в Україні полягає в повній відсутності непокритих (незабезпечених) деривативів. У світовій практиці можливе існування як покритих деривативів, тобто таких цінних паперів, на які у сторони, відповідальної за контрактом є в наявності базисний актив, так і непокритих. Українське законодавство з деривативів прямо забороняє непокриті (незабезпечені активом) деривативи. Прямої заборони не існує тільки форвардів та ф'ючерсів. Емітент опціону на купівлю цінних паперів повинен бути власником базисного активу (який за контрактом він повинен буде поставити) у кількості не менше 80 % від загальної кількості, передбаченої умовами випуску [5].

У 2013 році до біржових списків організаторів торгівлі було включено 259 похідних цінних паперів. Це на 12,61 % більше порівняно з 2012 роком, коли було включено 230 похідних (деривативів). Ринок похідних (деривативів) за останні роки демонструє стабільну динаміку обсягу торгів. Так, за підсумком 2013 року обсяг торгів деривативами становив 18,01 млрд грн [2].

Збільшення частки операцій з похідними (деривативами) у 2013 році (рис. 1) можна пояснити істотними змінами у загальній структурі операцій на фондовому ринку, де значно зменшилась частка операцій з пайовими цінними паперами.

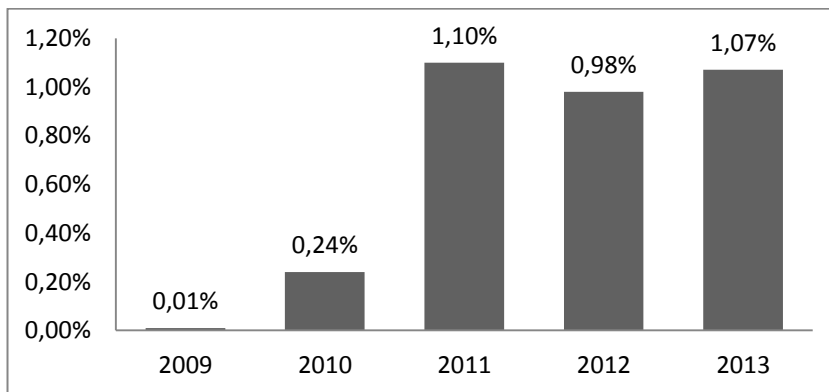

Рис. 1. Частка обсягу торгів ПФІ на ринках цінних паперів у 2009–2013 рр.

Джерело: [2]

Такий результат досягнуто за рахунок обсягів торгів на: ПАТ ФБ «Перспектива» – якій за підсумками зазначеного періоду належало 62,26 % сукупного обсягу торгів на біржового ринку, ПАТ ФБ «ПФТС» – 34,43 % та ПАТ «Українська біржа» – 2,57 % [2].

Рис. 2. Структура ринку цінних паперів в Україні станом на 2013 рік
Джерело: [2]

Аналізуючи структуру ринку похідних цінних паперів в Україні станом на 2013 рік (Рис. 2), можна побачити, що найбільший обсяг торгів за видами фінансових інструментів на організаторах торгівлі протягом зазначеного періоду зафіксовано з державними облігаціями України на суму 6,74 млрд грн (72,4 %), а з похідними фінансовими інструментами – 6,45 %, що не є таким вже великим показником [2].

Таким чином, деривативи в Україні володіють рядом істотних особливостей. Які відрізняють їх від тих, що застосовують на зарубіжних ринках. Обмеження, що на сьогоднішній час застосовують до деривативів в Україні, не дають змогу використовувати всі їх переваги. Тому, важливо є переглянути політику регулювання деривативів в Україні на законодавчому рівні по всіх вище згаданих параметрах, для забезпечення його розвитку на нормального функціонування.

Список використаних джерел:

1. Економічний простір. № 83, 2014. 168. УДК 339.727 : 336.761 (477), Квактун О.О. «ОСОБЛИВОСТІ УЧАСТІ УКРАЇНИ НА СВІТОВОМУ РИНКУ ДЕРИВАТИВІВ». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.eprostir.dp.ua/>.
2. Звіт НКЦПФР 2013 рік. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://smida.gov.ua/docs/nssmc_2013.pdf.
3. Кантур С.Ф. Классификация производных ценных бумаг / С.Ф. Кантур // Культура народов Причерноморья.– 2009. – № 171. – С. 140–143.
4. Офіційний сайт «Національного Банку України». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=123545.
5. Примостка Л.О. Фінансові деривативи : аналітичні та облікові аспекти [Монографія] / Л.О. Примостка – К. : КНЕУ, 2001. – 263 с.